

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Abraham ex Cetura suscepit sex proles, et moritur. Secundo, vers. 12, recensentur Ismaelis proles et obitus. Tertio, vers. 20, Rebecca parit Isaac Jacob et Esau; quorum minor præfertur a Deo majori. Quarto, vers. 29, Esau ob pulmentum vendit primogenituram Jacobo.

1. Abraham vero aliam duxit uxorem nomine Ceturam : 2. quæ peperit ei Zamram, et Jecsan, et Madan, et Madian, et Jesboe, et Sue. 3. Jecsan quoque genuit Saba, et Dadan. Filii Dadan fuerunt Assurim, et Latusim, et Loomim. 4. At vero ex Madian ortus est Ephra, et Opher, et Henoch, et Abida, et Eldaa : omnes hi filii Ceturæ. 5. Deditque Abraham cuncta quæ possederat, Isaac : 6. filiis autem concubinarum largitus est munera, et separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad plagam Orientalem. 7. Fuerunt autem dies vitæ Abraham, centum septuaginta quinque anni. 8. Et deficiens mortuus est in senectute bona, propectaque ætatis, et plenus dierum : congregatusque est ad populum suum. 9. Et sepelierunt eum Isaac et Ismael filii sui in spelunca duplici, quæ sita est in agro Ephron filii Seor Hethæi, e regione Mambre, 10. quem emerat a filiis Heth : ibi sepultus est ipse, et Sara uxor ejus. 11. Et post obitum illius benedixit Deus Isaac filio ejus, qui habitabat juxta puteum nomine Viventis et Videntis. 12. Hæ sunt generationes Ismael filii Abraham, quem peperit ei Agar Ægyptia, famula Saræ : 13. et hæc nomina filiorum ejus in vocabulis et generationibus suis. Primogenitus Ismaelis Nabaioth, deinde Cedar, et Adbeel, et Mabsam, 14. Masma quoque, et Duma, et Massa, 15. Hadar, et Thema, et Jethur, et Naphis, et Cedma. 16. Isti sunt filii Ismaelis : et hæc nomina per castella et oppida eorum, duodecim principes tribuum suarum. 17. Et facti sunt anni vitæ Ismaelis centum triginta septem, deficiensque mortuus est, et appositus ad populum suum. 18. Habitavit autem ab Hevila usque Sur, quæ respicit Ægyptum introentibus Assyrios; coram cunctis fratribus suis obiit. 19. Hæ quoque sunt generationes Isaac filii Abraham : Abraham genuit Isaac. 20. Qui cum quadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebecca filiam Bathuelis Syri de Mesopotamia, sororem Laban. 21. Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis : qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebecca. 22. Sed collidebantur in utero ejus parvuli, quæ ait : Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? Perrexitque ut consuleret Dominum. 23. Qui respondens, ait : Duæ gentes sunt in utero tuo, et duo populi ex ventre tuo dividuntur, populusque populus superabit, et major serviet minori. 24. Jam tempus pariendi advenerat, et ecce gemini in utero ejus reperti sunt. 25. Qui prior egressus est, rufus erat, et totus in morena pellis hispidus : vocatumque est nomen ejus Esau. Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu : et idcirco appellavit eum Jacob. 26. Sexagenarius erat Isaac, quando nati sunt ei parvuli. 27. Quibus adultis, factus est Esau vir gnarus venandi, et homo agricola; Jacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis. 28. Isaac amabat Esau, eo quod de venationibus illius vesceretur : et Rebecca diligebat Jacob. 29. Coxit autem Jacob pulmentum : ad quem cum venisset Esau de agro lassus, 30. ait : Da mihi de coctione hæc rufa : quia oppido lassus sum. Quam ob causam vocatum est nomen ejus Edom. 31. Cui dixit Jacob : Vende mihi primogenita tua. 32. Ille respondit : En morior, quid mihi proderunt primogenita? 33. Ait Jacob : Jura ergo mihi. Juravit ei Esau, et vendidit primo-

Vers.

Vers.

Vers.

genita. 34. Et sic accepto pane et lentis edulio, comedit, et bibit, et abiit, parvipendens quod primogenita vendidisset.

Vers. 1. 1. ABRAHAM VERO ALIAM DUXIT UXOREM. — Mortua erat Sara, Agar jussu Dei dimissa, forte etiam mortua : ergo Abraham aliam et tertiam duxit uxorem, ut ex eo semen inter gentes quoque multiplicaretur. Factum id postquam Isaac duxisset Rebecca (de quo cap. præced.), ac consequenter post annum Abraham 140.

Allegorice, filii Agar sunt Pagani et infideles, filii Ceturæ sunt heretici, qui filios Isaaci, id est fideles et Catholicos, persequuntur. Ita Origenes, et S. Augustinus, Quæst. LXX.

NOMINE CETURAM. — Hebræi, Lyranus et Thomas Anglicus putant hanc eandem esse cum Agar, quæ dicta sit קטורה Cetura, id est thurificata, quod ejecta ex domo Abraham, pudicitie, orationi et cultui Dei, cujus symbolum est thus et thurificatio, se dederit. Adduntque quod Abraham, mortua Sara, miserit Isaacum ad reducendam Agar, sive Ceturam. Verum hæc sunt commenta Judæorum, quæ fuscè confutat Abulenensis et Cajetanus. Videtur tam Cetura, quam Agar, fuisse ancilla, sive serva Abraham; nam si fuisent ingenuæ, non vocarentur concubine vers. 6.

Nota: Abraham duxit Ceturam post mortem Saræ, quæ mortua est anno ætatis sue 127, cum Abraham esset 137 annorum. Tot ergo annorum existens duxit Ceturam, et ex ea sex proles suscitavit; erat enim Cetura vivida et fecunda. Adde, Deus, qui Abraham vim generandi ex Sara supra naturam dedit, adjuvit quoque vim generandi ejusdem ex Cetura, et quod ei deerat supplevit.

Vers. 2. 2. MADIAN. — Ex quo orti sunt Madiamite : hi ergo sunt posterii Abraham ex Cetura, nobis cogniti; cæteri incogniti sunt. Tradit tamen Josephus eos incoluisse Arabiam Felicem, usque ad mare Rubrum.

Vers. 3. 3. FILII DADAN FUERUNT ASSURIM, ET LATUSIM, ET LOOMIM. — Sunt ista nomina gentium et populorum, qui originem traxerunt a filiis Dadan. Ita Vatablus, et patet ex Hebræo. Forte ita dicti sunt ab artificio cujusque; nam Assurim, teste S. Hieronymo, significat negotiatores; Latusim, fabros ferri et æris; Loomim, multarum tribuum ac populorum, supple, possessores, vel rectores. Chaldeus vertit, habitantes in castris, in tabernaculis et in insulis.

Vers. 4. 4. Opher. — Hujus filius Afer nomen dedit Africae urbi et regioni, uti ex Alexandro Polyhistore, et Clove doct Josephus; quamquam alii apud Solinum, African. dictam velint ab Afro, Libys et Herculis filio. Putant aliqui ab his filiis Ceturæ ortos esse Brachmannas, qui sunt sapientes et quasi Religiosi Indorum, dictosque esse Brachmannos, quasi Abrahamannos; unde et Brachmane colunt quemdam Perabrammam, quasi deorum antiquissimum, qui videtur esse primus ipsorum pa-

rens Abraham. Hæ plausibiles sunt conjecturæ, sed incertæ.

6. FILIIS AUTEM CONCUBINARUM. — Agar et Cetura. **Vers. 8.** Hinc patet Abraham non neglexisse Agar et Ismaelem, etiamsi a se dimissos; sed eis subinde munera misisse.

Nota concubinas has fuisse veras uxores (ita enim vocantur vers. 1 et alibi), sed ignobiliores et fere servas. Unde primaria uxor erat et dicebatur domina. Sic Abraham Jeschæ cap. xi, 29, dedit nomen Sarai, id est princeps vel domina mea. Hæc primaria uxor ducebatur præmissis sponsalibus, dote dicta et solemnî ritu, eratque materfamilias, et honorum omnium cum marito consors, atque gubernatrix domus, ejus denique filius erat hæres patris. Nil tale communiter et ordinarie habebant concubine; sed fere manebant servæ, et servilis conditionis. Ita Pererius et alii.

MUNERA. — Aurum, argentum, vestes, pecora, etc.

SEPARAVIT. — ne cum Isaac contenderent, eumque in terra promissæ possessione turbarent. Rursus ne posterii eorum sua idololatria et vitiiis Isaacidas inficerent.

AD PLAGAM ORIENTALEM. — Nota: Posterii Ismael proxime contingebant posteros Isaac, Orientem versus. Nati vero ex Cetura post Ismaelitas ulterius ad Orientem habitarent, ideoque hi semper in Scriptura vocantur filii Orientis, quorum crebra est mentio. Vide Ariam in lib. Chanaan cap. iii et iv.

8. ET DEFICIENS, q. d. Abraham non morbo, non vi aliqua extrinsecus illata, sed præ senio, deficiente naturali humore, calore et viribus, mortuus est.

MORTUUS EST. — Mortuus est Abraham post mortem Thare patris sui anno 40, post matrimonium Isaaci (quod contigit anno Abraham 140, Isaaci 40) anno 33, cum Esau et Jacob, ex Isaac sexagenario geniti, jam essent 45 annorum. Licet enim natalitatem Jacob et Esau, in sequentibus hoc cap. post mortem Abraham, narret Moses, tamen ea ante contigit. Voluit enim Moses omnia Abraham gesta, vitam et mortem simul percurrere, ac deinde gesta Isaaci ac Jacobi sigillatim ordine prosequi. Quædam ergo hic conjunguntur, licet posterius sint gesta, quæ eodem pertinent, per anticipationem; eademque de causa alia postponuntur, licet prius sint gesta, per hysterolegiam.

Nota: Natus est Abraham anno post diluvium 292; vixit autem annos 173; mortuus est ergo anno post diluvium 467. Noe vero mortuus est anno post diluvium 330, cum Abraham esset 38 annorum. Sem vero filius Noe, qui fuit nosus

Quæ
unæ,
quæ con-
cubina?Fili
Orientis
qui?

Vers. 8.

S. m. et
H. e. r. v. i.
r. e. v. u. i.
p. o. s. t. m. o. r. t. e. m. A. b. r. a. h. a. e.

Periodus
vite
Abrahae.

Periodus
vite
Abrahae.

Moraliter,
de
voto
matri-
mialis.

avus Abrahae, vixit post diluivum annos 502; Sem ergo 35 annos supervixit Abrahae. Heber vero, sextus avus Abrahae, obiit anno 361 post diluivum; ergo 94 annis supervixit Abrahae suo sexto abnepoti. Mortuus est itaque Heber anno 409 vite Jacobi, sicut Sem mortuus est cum Jacob esset 56 annorum.

Nota secundo: Obiit Abraham anno mundi 2123, cum Ismael esset 89 annorum, Isaac vero 73, videlicet filios tam Isaaci duos, quam Ismaelis duodecim, totidem populorum principes. Filii Ceturae tunc circiter erant 30 annorum. Ceturam enim duxit Abraham paulo post annum etatis suae 140, ut dicit.

Nota tertio: A morte Abraham usque ad decessum Jacobi in Aegyptum, qui contigit anno etatis Jacobi 130, fluxerunt anni 413; a morte vero Abrahae usque ad egressum Moysi et Hebraeorum ex Aegypto, fluxerunt anni 330. Cum ergo Moses tunc, in egressu Hebraeorum ex Aegypto, esset octogennarius; hinc sequitur eum natum esse 230 annis post mortem Abrahae.

Nota quarto: Haec est periodus vite Abrahae. Abraham anno etatis suae 75 ex Chaldaeā a Deo evocatus, profectus est in Haran; anno etatis 85 duxit Agar, et 86 natus est ei Ismael; anno 99 fuit circumcisus; eodem anno igne caelesti cremata est Sodoma; anno 100 nascitur ei Isaac; anno 103 ablatetur Isaac, et Ismael domo eicitur; anno 128 contigit immolatio Isaac; anno 133 moritur Thare; anno 137 moritur Sara; anno 140 Isaaico uxorem dat Rebecca; anno 160 ex Isaaic nati sunt ei nepotes, Jacob et Esau; anno 173 moritur Abraham.

IN SENECTUTE BONA. — mature et tempore suo, sive specietate etatem, sive gratiam; etatem, quia decrepitas, et sine egritudine; gratiam, quia plenus meritis decessit. Nam, ut ait Philo libro *Quis divinarum rerum sit haeres*, recte dixit Propheta quidam: « Mallo se unam diem cum virtute vivere, quam mille annos in umbra mortis, » puta in peccato et mala vita.

PLENUS DIERUM. — vivendi satur, ut habent Hebraea, et cupiens dissolvi.

Quaestus est Aristoteles naturam animalibus homini aut dena secula ad vivendum indulisse, homini ad tanta genito tanto citiorem terminum stare. Verum fidelis novit illud: « Scio me ascendere ut descendam, vivere ut arescam, ut senescam adolescere, vivere ut moriar, mori ut in aeternum beer. » Volat aetas, inquit Cicero, et nihil omnino aliud est tempus hujus vite, quam cursus ad mortem, in quo, ut ait S. Augustinus, nemo vel paululum stare, vel paulo tardius ire permittitur. Sapiens ergo qui tota vita vivere, imo mori didicit, scit corpus hoc gravem esse sarcinam nobilium animarum, ideoque illud terre, unde et origo est, cupit restitui, pulveremque pulveri reddi, ut animus liber ad patres et ad angelos Deumque evolet.

Si Abraham satur vite optavit mortem, iturus ad limbum, quidni Christianus optet mortem, Martyr crucem pro Deo, iturus in caelum? B. Thomas Morus capite plectendus, cum carnifex de more veniam peteret, osculum ei ac angulotum aureum dedit, dicens: « Tu mihi hodie id beneficii praestabis, quod hactenus nemo mortalius praestitit aut prestare potuit. » Audi S. Theodorum accurrentem ad locum supplicii, et cum milite, qui mutatis vestibus eam e carcere, ne violaretur, liberaret, de martyrio contententem: « Non ego te mortis vadem elegi, sed praedem pudoris optavi; in me lata est ista sententia, que pro me lata est. Moriar certe innocens, ne moriar nocens. Nihil hic medium: hodie ego aut rea tui sanguinis, aut martyr mei, » ut refert S. Ambrosius, lib. II De *Virgin.*

CONGREGATUS EST AD POPULUM SUUM. — q. d. Abraham mortalitatem, ut caeteri, exit, ingressus est viam universae carnis, atque a statu vivendum hinc transitit ad statum patrum, degentium in altera vita.

Unde ex hac phrasi Theodoretus, Cajetanus, Lyranus et Pererius colligunt, primo, animam hominis esse immortalem (1); secundo, animas mortuorum non vivere solitarias, sed gregatim et socialiter, quasi in populo, sive in celo sint, sive in limbo, uti erant tempore Abrahae; tertio, tam de malis, uti Roboam, Achaz et aliis, quam de bonis, dicit: « Dormivit cum patribus suis; » sed fere de bonis tantum et justis, uti de Abraham, Isaac, Jacob, Mose, Aaron, dicit: « Congregatus est ad populum suum. » Quarto, S. Augustinus, Quest. CCLXVIII, Tostatus et Burgensis, per populum accipiunt societatem angelorum, ad quam congregatus sit Abraham aliique sancti patres. Verum simplicius et germanius Rupertus et alii, per populum accipiunt societatem iustorum hominum, ad quam colliguntur iusti mortientes, sicuti de agris colligitur et congregatur mafia messis in horreum. Quinto, notat Burgensis, in

quinto veteri Testamento legi: « Congregatus est ad populum suum, » id est, ad Heber, Noe, Abel, Seth, Adam, aliosque in limbo beatitudinem expectantes; sed in novo Testamento, quo anima purae mox in caelum avolat, dicit: « Beati mortui qui in Domino moriuntur, etc. Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui. »

Epitaphium Abrahae vide *Ecclesiasticus* cap. XLIV, vers. 20, ubi sic ait: « Abraham magnus pater multitudinis gentium, et non est inventus similis illi in gloria, qui conservavit legem Excelsi, » etc. Addit Burgensis ante Abraham neminem e patribus descendisse ad limbum; sed Adam, Abel, Seth, Enos, Noe omnesque ante Abraham iustos

(1) De future vite fide apud Israelitas, vide Brecheri libellum e germanica lingua in gallicam versum ab Isid. Cahen, hoc titulo, *Immortalité de l'ame chez les Juifs*; in primis autem opus egregium *La Vie future*, auctore H. Martini.

Quid est congregari ad populum suum?

Quarto.

Quinto.

Quinto.

Primum
Abrahae
habuisse
in limbo,
filium
est.

Hic finitur
tertia pars
Genesis, quae
est a nativitate
Abrahae usque
ad mortem ejusdem,
in qua et Pererius finit
tertium suum tomum
comment. in Genesim.

Vers. 13.

Vers. 17.

Vers. 18.

Purgatorium, ob sua venialia peccata quae fecerant: quia, inquit, de iis dicitur quod mortui sint; de Abraham vero primo omnium dicitur, quod congregatus sit ad populum suum, puta in limbo.

Verum hoc est improbabile. Abel enim obiit Martyr, ergo ixit ad limbum, non ad Purgatorium. Sic Noe fuit iustus atque perfectus, imo cum Deo ambulavit. Iverunt ergo hi alique ad limbum; non tamen dicuntur congregati ad populum suum, quia tunc necdum erat populus, et multitudine iustorum in limbo; sed ipsi hunc populum morientes paulatim adunaverunt et constituerunt. Cum enim occisus est Abel, nullus erat in limbo, sed ipse primus eo concessit.

Ille finitur tertia pars Genesis, quae est a nativitate Abrahae usque ad mortem ejusdem, in qua et Pererius finit tertium suum tomum comment. in Genesim.

11. BENEDIXIT ISAAC. — benefecit Isaaico, ditando eum (1).

13. MASMA TROQUE, ET DUMA, ET MASSA. — Sunt nomina propria trium filiorum Ismaelis. Hebraei ea conjuncta proverbialiter usurpant, dicentes, *masma, duma, vemassa*. Quo volunt significare, multa audienda, tacenda et ferenda esse; quod Graeci dicunt *ἀκούειν καὶ ἄκουειν*. *Masma* enim hebraice auditum significat, *duma* silentium, *masa* tolerantiam. Quod Itali dicunt: « Audi, vide, tace, si vis vivere in pace (2). »

13. THEMA. — A quo civitas et regio Theman, ad meridiem Idumaeae, ejus rex fuit Eliphaz, amicus S. Job, qui inde Themanites dicitur (3).

17. APOSTUS EST AD POPULUM SUUM. — Ex hac phrasi colligunt Hebraei, Ismaelem post lusum et vexationem Isaaci, cum domo Abrahae ejectus esset, montem et vitam mutasse, recte vixisse, ideoque salvatum esse. Vide dicta vers. 8.

18. HEVILA. — Regio est, non Indie, sed sita prope desertum Sur, inter Aegyptum, Assyriam et Palaestinam; de qua cap. vi, vers. 41. Posteri ergo Ismael omnem illum tractum, qui a sinu Persico usque ad Assyriam prolongitur, possederunt, quo hodie putatur dici Babana.

CORAM CONGREGATIS FRATRIBUS, — quia Ismael inter

(1) Vers. 13, pro generationibus alii vertunt, secundum ordinem, quo scilicet singuli sint nati.

(2) Illi (omnes Ismaelis filii) terram omnem ab Euphrate ad mare Rubrum pertingentem habitant, regionem Nabatennam appellantes. Ita Josephus, *Archaeol.* lib. I, cap. XII, § 4. Arrianus in *periplo* regiam Nabatheorum Petraem urbem esse narrat, que inter lacum Aspalathien et sinum Arabicum sita sit.

(3) *הרים* sunt pagi paratiles Nomadum, ait Rosenmullerus, tentorii in orbem positos constantes, quos usquepari; atqui, vers. 17, dicitur Ismael *deficiens mortuus esse*. Tartarico vocabulo *Horde* dicere solemus. *תורות* Vidor pastoriae, in quibus sunt pabula, esse videntur. Vide licet Nomades, quales Ismaelites fuerunt, suos quidem greges per alta desertum sub die pascebant, videntur tamen et aliquid caese cum stabulis habuisse, in quo greges cogulantur, maxime quidem cum tenderentur, sed fortasse et securitatis causa.

suos fratres, medius habitavit; habebat enim ab Occidente Isaacum, ab Oriente filios Ceturae.

CORAM CONGREGATIS FRATRIBUS SUIS OBIT. — Pro obitu hebraice est *נפח נפח*, id est cecidit, q. d. Stantibus et viventibus, ac videlicet fratribus suis Ismael cecidit et obiit; idque nonnulli praenuntiare, anno etatis 137, cum alii parentes et fratres ejus diutius vixerint; Isaac enim vixit annos 180. Mortuus est Ismael post mortem Abrahae anno 48; natus est enim anno Abrahae 86. Abraham autem universim vixit annos 175. Alii sic exponunt, *cecidit*, scilicet soris ejus, q. d. Habitavit Ismael inter fratres suos, uti vertunt Septuaginta, Chaldaei et Arabici (4). Verum nulla ratio hic fit mentio. Unde Pagninus vertit, *et mortuus est* (3).

20. BATHUELI SYRI DE MESOPOTAMIA. — q. d. Vers. 20. Bathuel erat Syrus, oriundus ex illa Syria parte, quae Mesopotamia dicitur. Pro quo nota primo: Syrus hebraice dicitur *אורמי Arami*, quasi dicas Armenius; et Syria vocatur *אראם*, quasi dicas Armenia. Videtur ergo ex hac voce Hebraea, quod Syria latissime, ut mox dicam, patens, olim dicta sit Armenia, ab Aram filio Sem, nepote Noe, Genes. x.

Secundo, Syria apud praescos longe lateque patebat, ac multas regiones complectebatur, variis cognominatibus distinctas, ut patet II *Regum* cap. x, vers. 6 et 8.

Primo enim, regio in qua Damascus esset sita, vocatur *דמשק אראם Aram Damasse*, Syria Damascus.

Secundo, Syria in qua sita est Zoba, dicitur *Aram*, vel Syria Zoba. Est autem illa, quae inter Libanum et Antilibanum jacet, et corrupto vocabulo Hebraeo Zoba, Cava Syria, et a Graecis Coele, ob demissam a declivitate montium planitiam (id quod Hebraei sonant Zoba), dicta est.

Tertio, Syria *ארם אורם Aram nabaraim*, id est Syria duorum fluviorum, est Mesopotamia, quae et intermaris dicitur, qua inter Euphratem et Tigrim sita est. Eadem dicitur *פדן אראם Aram padan*, quasi dicas, Syria campestris. *Padan* enim lingua Ismaelica significat agrum, seu regionem campestrum (6). Unde et Italiae fluvius nobilissimus, Padus dicitur, quia per pluvias regiones diu fluit. Sic Bathuel hic dicitur Syrus, quia Mesopotamiam, puta oriundus ex Haran, urbe Mesopotamiae.

Quarto, est Syria Maacha; ita dicta est a Maacha, filio Nachor ex Roma uxore, Gen. cap. xxii, vers. ult.

(1) Ita et Rosenmullerus post Clericum *נפח נפח* enim, sicut, non solet nisi de praematura aut violenta morte usurpari; atqui, vers. 17, dicitur Ismael *deficiens mortuus esse*.

(2) Vers. 19. *הורית* hic, ut supra ix, 6, et infra xxvii, 2, non modo generationem, sed citiam historiam et narrationem de iis qui evenerunt Isaaico, denotat.

(3) Campos Mesopotamiae Curtius dicere solet, ut lib. III, 2, 3; cap. viii, 1, etc.

Syria
dicta est
Aram, id
est Ar-

Padus, id
est cam-

Vers. 21. 21. DEPRECATUSQUE EST. — Hebraice est יתרח, id est, multum et instanter precatus est, blanda et suavi prece amanter Deum demulcendo. Unde S. Chrysostomus censet Isaacum per 20 annos orasse pro sterilitate Rebecce tolenda, ac vigesimo demum anno id impetrasse; nam Isaac duxit Rebeccam anno ætatis suæ 40, ac demum anno 60 genuit ex ea Jacob et Esau. « Ut et nos, inquit ipse *homil.* 49, æmulantes justum, assidui simus in divinis precibus, si quando aliquid a Deo petierimus. Si enim justus ille ita virtute præditus, et tantam apud Deum gratiam habens, tantam præ se tulit constantiam et studium, continuo Deum orando, ita ut solveretur Rebecce sterilitas: quid dicamus nos, qui tantis peccatorum oneribus premimur; sed et si parvo tempore studium aliquod et diligentiam exhibuerimus, torpescimus et resiliimus, nisi statim exaudiamur, » etc.

Nota. Sanctas mulieres Saram et Rebeccam (uti et Rachel et Annam) Deus ad tempus steriles esse voluit, ut doceret nos semen illud benedictum, puta Christum, ex Sara et Rebecca (uti et viros sanctissimos, Josephum ex Rachele, Simeonem ex Anna) non naturæ viribus, sed ex mero Dei dono, per miraculum natum orbique datum esse. Ita S. Chrysostomus. Staturat ergo Deus, ex Rebecca nasci Jacob et Christum, sed non nisi mediantibus cænis secundis et obliuiscibus id precibus Isaaci (1).

Vers. 22. 22. COLLIDEBANTUR IN UTERO EJUS PARVULI. — Septuaginta vertunt, *συνέτριοντο*, quod S. Ambrosius vertit, *collidantur*; S. Augustinus, *gestiebant*; hebraice est, יתרוצצו *itrotsatu*: quod S. Hieronymus vertit, *calcitrabant*; Aquila, *confringebantur*; Symmachus, *δασύλαυνον*, id est colluctabantur, quasi palestritice.

Hi ergo pueri invicem quassabant, trudebant et courcebant, dum uterque gestit et nititur prior utero matris exire ac nasci, ut sit primogenitus.

Nota: Hoc certamen, et hæc lucta parvulorum Jacob et Esau, non vi naturæ, sed Dei nutu facta est, ad præsigium, quod Jacob et Esau mali, inter se colluctarentur et concertarent de primogenitura et primatu, ut patet vers. 23. Unde Jacob tenuit plantam Esau, quasi eum supplantare volens ne prior ex utero egrediretur. Ita Rupertus: « Utriusque habitus, inquit, ostendit quis intus fuerit princeps duelli, videlicet Esau collisus a Jacob quasi fugere videtur, isque manu tenens pedem, rasequentis ac terga devicta pulsanis schemata præfert. » Adiditque allegorice hæc lucta Jacob et Esau, significari luctam Christianorum cum Judæis.

Historia scholastica, et S. Ambrosius, lib. IV

(1) Loco pro uxore sua, hebr. est לנכה, id est *coram*, quod sic exponi potest, Isaacum et Rebeccam vel simul orasse, vel propter eandem linem.

Isaac vi-
gentian-
nis ora-
vit pro
prole.

Sanctas
mulieres
cur ster-
riles?

Jacob et
Esau col-
luctaban-
tar in
utero de
primoge-
nitura.

De Fide. cap. iv, et S. Augustinus citatus a Dionysio Carthusiano (tamen hæcenus in S. Augustino nihil tale reperi) putant hæc collisionem Jacob similem fuisse exultationi Joannis Baptiste in utero matris, ac proinde tam Jacob, quam Joannem Baptistam in utero matris esse sanctificatos. Confirmant hoc ex eo quod Apostolus *Rom. ix*, asserit Deum dilexisse Jacob, priusquam boni quidquam egisset, et cum adhuc esset in utero matris suæ. Verum pari modo dicendum esset Esau esse sanctificatum in utero. Alia ergo fuit exultatio S. Joannis, alia collisio et collectatio Jacob et Esau, alia quoque est mens Apostoli, uti dixi *Rom. ix*. Hæc ergo illorum sententia caret fundamento, et temere asseri videtur.

Ia virorum illustrium vita et facinora ostentis et præsigiis sæpe præsignificata sunt. Socrates vidit per somnum oloris pullum sibi in gremio plumescere, qui continuo exortis alis in altum evolans, suavissimos cantus edidit: hic scilicet erat Plato, Socratis discipulus, qui inter Philosophos sapientia et facultia emicuit. Unde posthodie cum Plato Socrati a patre commendaretur: Hic est, inquit, cyrenus quem vidi. Testis est Laertius in *Platone*.

S. Dominici mater gravida visa est sibi in quiete, continere in utero catulum ore præferentem facem, qua, editus in lucem, orbem terrarum incenderet. Quo somnio significabatur fore ut S. Dominicus splendore sanctitatis ac doctrinæ homines toto orbe inflammaret.

S. Thomas Aquinas adhuc infans chartam versans, imo comedens, significabat quam studiosus foret adultior factus.

Ex ore S. Ephrem pueri visa parentibus prodire vitis, quæ omnem circumcincta regionem repleret, significabat quantum se sparsura esset ejus doctrina et virtus.

PENITENTIQUE UT CONSIDERET DOMINUM — in monte Moria per Melchisedech. Ita Eusebius, Genadius, Theodoretus et Diodorus. Sic et Chrysostomus *homil.* 30, ait Rebeccam per sacerdotem Deum consuluisse, et per eundem ratulorum a Deo accepisse. Unde addit: « Vide quanta et tunc erat sacerdotum dignitas. »

Secundo, Paraphrastes Hierosolymitanus, et Hebraei vertunt: *Abit ut peteret misericordiam in domo ubi concinabatur Sem*. Sem enim filius Noe adhuc vivebat: mortuus est enim cum Jacob anno ageret quinquagesimum. Porro putant Hebraei Melchisedech fuisse Sem: et sic hæc eorum expositio cum prima Eusebii coincideret.

Tertio, facillime et planissime Theodoretus, Diodorus et Procopius censent Rebeccam, animo consernatam ad vicinum et domesticum altare ivisse, ibique Deum orasse, qui per angelum respondit id quod sequitur: « Due gentes in utero tuo sunt, et major serviet minori. » Ex quo intellexit Rebecca, quod Jacob præferretur Esau, et que primogenituram et benedictionem paternam

An Jacob
sanctifi-
catus sit
in utero?

præriperet; quod tamen maritum suum Isaacum celavit, ut mysterio prophetico locus daretur, de quo cap. XXVII, vers. 23.

Vers. 23. 23. DUE GENTES, — duo filii, qui erunt patres et capita duarum gentium, puta Judeorum et Idumæorum, sibi invicem adversantium. Vide *Amos i*, vers. 11.

MAJOR SERVET MINORI. — Primogenitus Esau serviet minori Jacobo, non in sua persona (hoc enim nusquam factum legitimus, imo potius Jacob submitit se Esau), sed in suis posteris. Judæi enim posteri Jacobi, soli quasi hæredes Abrahæ possederunt terram promissam Chanaan, et beneficiis Dei locupletati sunt, eisque serviant Idumæi, posteri Esau, tempore Davidis et Salomonis, ut patet *II Regum cap. viii*; et licet postea jugum excusserint, rursum tamen ab Hircano subjugati, circumcisionem receperunt, et in unam gentem cum Judæis coalescerunt, teste Josepho, lib. XIV *Antiquit.* cap. xvii. Unde Plineus et alii subinde Idumæos cum Judæis confundunt.

Allegorice, Judæi, licet antiquiores sint, servient et postponentur in Ecclesia, gratia et salute Christianis, perinde ac lex vetus servit novæ, *Rom. cap. ix*, vers. 10.

Tropologicè, mali tyranni serviunt bonis Martyribus, quia sua persecutione, crucibus et tormentis parant et fabricant eis coronas æternas. Adde, sæpe mali bonis in hac vita subjiciuntur: verum certo, et semper eis subjiciuntur post diem judicii; tunc enim justi judicabunt nationes, et dominabuntur populis. » Ita S. Augustinus, *serm.* 78.

Secundo, in justis major servit minori, id est, caro servit spiritui, et vitia cedunt virtutibus, ait Origenes.

Vers. 25. 25. ET TOTUS IN MOREM PELLIS HISPIDUS, VOCATUMQUE EST NOMEN EJUS ESAU. — Infantes nasci solent glabri; at Esau toto corpore hispidus natus est, Dei nutu, ut ejus agrestis et aspera indoles, mores et vita futura præsignaretur.

Esau ergo nascens, non tam infans, quam vir perfectus sua pilositate et hirsutia videbatur, infans, et deque dictus est Esau, quasi עשוי *asui*, id est, factus et perfectus: erat enim hispidus instar viri quasi viri. Sicut, al perfecti; secundo, inde quoque dictus est Esau, id est rufus, tum a colore rufi, tum potius a sanguine, quod colore rufa, pro qua vendidit primogenitum suum Jacobo, ut patet vers. 30. Ita S. Hieronymus in *Abdian* Cajetanus, Olearius, et Pererius. Rursum S. Hieronymus in *Amos cap. ii*, vers. 9: « Ex ejus (querus) vocabulo Philo vir disertissimus Hebræorum, Esau appellatum putat עשוי, id est, quærensium et roborem, licet et Esau possit עשוי, id est factura, intelligi, ut ad mala opera referatur. » Verum quomodo a queru dictus sit Esau, non video; querus enim hebraice vocatur עשוי *ela*, non Esau, nisi forte Philo derivet Esau,

Esau
idem est
quod lac-
tas, et
perfectus
quasi vir.
Sicut, al
est pil-
sus.
Esau,
a est
rufus.

ab 17 az, id est, robustus fuit. Sed Esau hebraice per ו scribitur, az vero per י ?

Tropologicè, Esau representat improbos, ob duodecim analogias, inquit Pererius. *Prima* est, Esau fuit prior et honorabilior apud homines, Jacob vero apud Deum: sic mali in hac vita excellunt bonis naturæ, ingenii, prudentiæ, nobilitatis, roboris, pulchritudinis, opum, ab hominibus coluntur, cum apud Deum sint inglorii et ignobiles; contrarium prorsus est in bonis. *Secunda* est, quod major serviet minori: ita sane mali in hoc mundo videntur dominari bonis, sed revera serviunt ipsis, et ipsorum gloriæ ac coronæ, uti dixi. *Tertia*, collisio Jacob et Esau significat luctam et pugnam assiduum, quæ est inter malos et bonos. *Quarta*, Esau prior egreditur, sed Jacob ejus tenet calcaneum: ita impiorum priora sunt leta et prospera, sed extrema sunt luctuosa et funesta in æternum. *Quinta*, Esau erat totus hispidus, quod significabat ejus mores asperos, ferocem animum, versutum ingenium, libidiniosum affectum: tales sunt impii. *Sexta*, Esau erat venator et agricola: sic impii totæ terræ et terrenis bonis inhiant. *Septima*, Esau vili lenticula vendidit primogenituram: ita impii jus adoptionis filiorum Dei, et spem vitæ æternæ commutant cum vilissimis bonis. *Octava*, Esau hoc damnum suum parvipendit: sic reprobi amissionem gratiæ divinæ, et gloriæ cælestis pro nihilo ducunt. *Nona*, Esau ducens uxores Chananeas graviter parentes offendit: ita mali, dum improbis sociis agglutinantur, Deum et Ecclesiam graviter offendunt. *Decima*, sensit tandem Esau sua mala et damna, et ingemuit, flevit, penituit, sed irrita et cassa penitentia: similem penitentiam agunt reprobi *Sap. v. Undecima*, Esau oderat Jacob, eumque persequebatur: ita mali bonos persequuntur. *Duodecima*, Isaac diligebat Esau, quia ex ejus venatione comedeat; Rebecca vero amabat Jacob simpliciter et absolute, quia bonus et sanctus erat: ita mali non sunt diligendi nisi secundum quid, quia eorum opera artificialia, et inventa corporalia republicæ utilis sunt; at electi et sancti, uti magni sunt et honorati coram Deo, ita simpliciter amandi et honorandi.

Tertia,
Quarta,
Quinta,
Sexta,
Septima,
Octava,
Nona,
Decima,
U. Acti
ma
Duo. Acti
ma

PROPINUS ALTER EGREDIENS, PLANTAM FRATRIS TERNEBAT MANU. — Situs hic erat quasi volens procedere, aut simul cum fratre ex utero egredi, quasi pro illo, aut certe cum illo niteretur occupare jus primogenituræ. Non naturaliter, sed Dei nutu et dispositione hoc factum est. Vide dicta vers. 22.

Et DICRO APPELLAVIT (Isaac pater, cujus erat proli indere nomen) EJUS JACOB. — Jacob enim idem est, quod supplantator, ut patet cap. XXVII, vers. 36, vel tenens plantam. (עקב *ekab* enim plantam significat), itaque decipiens et supplantans.

Allegoriam habet Eucherius lib. II, cap. XLVI, scilicet Jacob est Christus, qui supplantavit Esau, id est Judæos

27. AGRICOLA. — Septuaginta ἀγραιός, id est agrestis; hebraice est. Esau erat vir agri, id est, assidue et libenter versabatur in agro, procul ab urbe, raro domi, fere in campis degens (1).

VIR SIMPLEX. — Hebraice est חַם tam, quod Septuaginta vertunt ἀπαύτος, id est, non fictus, quasi dicas, sine furo et dolo; Symmachus vertit, ἀπαύτος, id est, sine crimine; Aquila, ἀπαύτος, id est non duplex, sed simplex; proprie tam idem est, quod rectus, innocens, integer, perfectus; radix enim חַם tamam, significat perficere, consummare. Vir simplex ergo est vir integer, qui uni Deo et virtuti intendit, non per multa avia subinde et illicita vagatur. Sic Job dicitur vir simplex. Itaque simplicitas hæc non prudentia, sed dolo et falsitate opponitur; estque simplicitas hæc veritas, puritas, sinceritas et innocentia animi, falsitatis, simulationis et peccati expertis, et impermixta inquit S. Chrysostomus. Sic Cicero, lib. II De Finibus: « Vera, inquit, diligimus, id est fidelia, simplicia, constantia; tum vana, falsa, fallentia odimus, ut fraudem, perjurium, malitiam, injuriam. » Hæc simplicitate Jacob a Deo obtinuit omnem prosperitatem, ut merito illi tribuatur hoc emblema: « Prudens simplicitas, densa felicitas. »

HABITABAT IN TABERNACULIS. — domi se continebat. Ita Septuaginta. Veterum enim maxime patriarcharum, domus erant tentoria, sive tabernacula, q. d. Jacob domi vite quiete, domesticis officiis et cultore animi sui vacabat. Ita Cajetanus.

Recte Hesiodus dixit: « Melius est esse domi, damnosum vero est foris vagari. » Hebræi, apud Lyranum, per tabernacula intelligunt scholas, quas frequentabat Jacob ad discendum sapientiam et Dei timorem. Una, inquit, erat schola Melchisedech sive Sem, secunda Heber, tertia Abraham. Unde Chaldaeus vertit: Jacob erat vir integer et minister (auditor) domus doctrinæ, que non alia est quam schola. Quæ si vera sint, vide quam antique sint scholæ et gymnasia. Talis fuit et tempore Josue cap. xv, vers. 43, Cariat sepher, id est urbs litterarum, quasi dicas, Academia. Vide de antiquitate et origine singularum Academia-rum, Middendorpium.

Topologie S. Gregorius, lib. V Moral. cap. vii: « Pii, inquit, a distractionibus ad mentis secreta se restringunt, et ibi quasi in tranquillitatis sinu requiescunt; » hæc sunt piorum tabernacula.

28. REBECCA DILIGEBAT JACOB. — quia Jacob quietior, placidior, suavior erat quam Esau, et quia a Deo Rebecca audierat vers. 23, illum præferendum esse fratri seniori.

29. PULMENTUM — lentis, ut patet vers. 34. Fuit hæc lentivula Ægyptia, inquit S. Augustinus in Psalm. xlii, quæ sapida et suavis est, teste Athenæo lib. IV, et Gellio lib. XVII, cap. viii.

(1) Diceretur agricola. אִישׁ הַדָּרְמוֹת.

Vocatur hic cibus « pulmentum, » quod in modum pulvis factus esset: sicut enim fit pulvis ex oryza, pisis, fabis, ita et ex lente. Adde, quodvis obsonium dici pulmentum: primus enim cibus veterum, etiam Latinorum, fuerunt pulvis, teste Plinio lib. XVIII, cap. viii; unde et prisci Romani pultriphagi sunt dicti: inde quivis cibus dictus est pulmentum.

30. DA MIHI DE COCTIONE HAC RUFa. — suavior rubente, forte quia croco, coriandro similive condimento erat tineta; sic enim Zeno lentivulæ Alexandrinæ coriandri grana, quæ rufa sunt, misceri jubebat. Hebræa indicant nimiam aviditatem et gulam Esau: habent enim: « Obtege me, obrue me, imple me, de rufo, rufo isto. Doctiores enim Hebræi חַלְטֵנִי הָרִיחֵנִי, halitenu, deducunt a radice חֶלֶט, que obtegere et obruere significat.

Edom, — id est rufus, rubicundus, sanguineus, ut dixi vers. 23.

31. VENDE MIHI PRIMOGENITA TUA. — vende mihi primogenitum, id est jus primogenituræ tue.

Queritur hic primo, quodnam fuerit jus primogeniti in lege nature. Respondeo fuisse quadruplex. Primum erat, quod primogenitus erat princeps fratrum, eorumque quasi pater et dominus, adeo ut eorum eo se fratres inclinarent, ut patet cap. xvii, vers. 29, et cap. xxxii et xxxiii; succedebat enim primogenitus in patriam dignitatem. Et hoc est quod ait Isidorus Pelusiota in Catena, primogenitos successisse in regnum, et in patriarchalem dignitatem.

Secundum erat, quod in divisione hæreditatis paternæ, singuli fratres singulas partes, primogenitus vero duplices accipiebat, ut patet Deut. xxi, 17. Ita Theodoretus.

Tertium erat, quod post diluivium, primogenitus erat sacerdos familiæ; unde et in lege Mosi, Levite, loco omnium primogenitorum Israelis, fuerunt electi ad sacerdotium, Num. iii, vers. 12. Rursum, primogeniti parentibus in pontificatu succedebant, ut patet Num. xx, 28. Ita S. Hieronymus, Rupertus, Tostatus et Eucherius cap. xlii. Quare Hebræi, et ex eis Eucherius, sic explicant: Vende mihi primogenitum, id est, vende mihi vestem tuam sacerdotalem (ac consequenter ipsum sacerdotium), qua de more induti primogeniti, quasi sacerdotes, victimas solent offerre Deo: adduntque, hæc veste Rebeccam induisse Jacobum, cum ipse fratri suo Esau patris benedictionem suffragatus est, Genes. xxvii, 45. Fuit tamen hoc jus sacerdotii aliquibus non primogenitis concessum, ut Abrahamo, idque ex singulari Dei dispositione et electione: quia Abraham fidelis fuit, et pater fidelium, cum cæteri fratres ejus infideles et idololatræ fuisse videantur.

Quartum erat, quod pater moriens peculiariter primogenito benedicebat, ut patet cap. xxvii, vers. 4: quæ benedictio magni tum estimabatur, magnique sepe erat valoris et efficacie apud Deum.

Quid pulmentum?

vers. 30.

vers. 31.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Addit Abulensis et Lipomanus quod primogenitus in solemnitatibus et conviviis publicis solebat benedicere fratribus et nepotibus, quasi junioribus. Verum id nusquam diserle expressum est.

Queritur secundo, an peccavit Esau vendendo, Jacob emendo jus primogenituræ.

Nota: jus primogenituræ primario temporale erat: erat enim jus præminentie inter fratres, et jus ad duplicem portionem hæreditatis. Secundario tamen habebat annexum jus spirituale, scilicet jus sacerdotii, et jus ad benedictionem patris.

Cajetanus putat Esau tantum peccasse gula, eumque tantum vendidisse primogenituram, quatenus ea quid temporale erat, sicut modo quis licite vendit calicem consecratum, si calicem tanti quanti in se valet vendat, nec plus exigat ratione consecrationis?

Dices, quomodo ergo Apostolus, Hebr. cap. xii, vers. 16, vocat Esau profanum?

Respondet Cajetanus, quia Esau materialiter profanus erat, vendens tam vili pretio primogenituram, cui res tam sancta annexa erat, quam ipse parvipendebat, sicuti profanus esset et vocaretur, quia calicem consecratum venderet pro offera aliqua delicata.

Verum dico primo: Esau peccavit primo, gula; secundo, sacrorum contemptu, quia primogenituram, cui erat annexum jus sacerdotii, tam vili esca vendidit; tertio, videtur peccasse simonia, quia jus primogenituræ totum, ac consequenter jus sacerdotii, quod spirituale erat, vendidit; ideo enim ab Apostolo Hebr. xii, vocatur profanus: profanus enim proprie et formaliter nemo est, nisi qui rem sacram vendendo aut pollueno violat et profanat. Peccavit ergo Esau, quia ventrem virtuti, cibum honori, gulam sacerdotio et benedictioni prætulit.

Dico secundo: Jacob emendo jus primogenituræ Esau, non peccavit. Primo, quia intendit tantum emere jus primarium primogenituræ, quod temporale erat et vendibile; sicuti vendi et emi potest ager, cui est annexum jus patronatus, ait he, et Lipomanus.

Dices: Saltem Jacob peccavit injustitia, quia rem tantam tam vili pretio emit.

Respondet, non peccasse, quia Esau, volens et sciens, rem tantam vili vendere voluit, quia illam contempsit, ut patet vers. 34. Volenti autem et scienti, imo rem suam prodigenti et contemnti non fit injuria.

Secundo, non peccavit Jacob emendo hoc jus; quia doctus a matre sciebat, hoc jus Dei dispositione et dono ad se pertinere, et ab Esau ad se esse translatum. Rebecca enim id ab angelo audierat vers. 23. Rursum, id ipsum illa indicavit Jacobo, ut satis colligitur ex eo quod, cum ipsa, cap. xxvii, audacter incitaret Jacobum ad præcipiendam fratri benedictionem, Jacobus non se

An Jacob peccavit emendo, et Esau vendendo jus primogenituræ?

Esau peccavit gula et simonia.

Jacob non peccavit: quia emit tantum jus temporale, et Lipomanus.

Quartum.

excusavit titulo injustitiæ, quasi non sibi, sed fratri, utpote primogenito, debita esset hæc benedictio; quod utique fecisset, nisi contrarium docente matre scivisset: erat enim vir justus, et timorata conscientia; sed tantum objecti periculum paternæ indignationis, si pater suam fraudem rescisceret. Hanc autem Dei revelationem, dispositionem et translationem primogenituræ ex Esau in Jacob, nec Jacob, nec Rebecca hucusque revelare ausi sunt, vel ipsi Esau, verentes ejus indignationem, vel ipsi Isaac, ne eum morore afficerent: Isaac enim unice amabat Esau. Nunc ergo Jacob occasione nactus vindicandi confirmandique juris sui, per spontaneam fratris cessionem, ob coctionem rufam, sibi a fratre hæc conditione datam, eam non neglectit, sed accepit. Non ergo Jacob proprie hic rem fratris emit, sed rem suam astu ab injusto possessore extorsit. Unde quod ait: « Vende, » idem est ac da, trade, imo redde jus mihi debitum. Vide Cajetanum, II li, Quest. C, art. 4.

32. EX MORIOR. — Necessitatem prætexit Esau suæ aviditati et gula: nam gula et contemptu primogenituræ eum peccasse patet vers. 34. Non enim dubium est, in tam divite Isaaci domo, filium Esau panem, carnes aliosque cibos, quibus vesceretur, habere potuisse. Fragrantia ergo, color et cupiditas lentis, quam coxerat Jacobus, tanta fuit in Esau, ut morturum se diceret, nisi protinus illa daretur. Ita Cajetanus et Pererius. Vide de gula specibus et damnis S. Gregorius XXX Moral. cap. xviii.

33. JURA ERGO MIHI. — quod mihi cedas jus primogenituræ, eoque pacifice me frui permittes.

34. ABIT PARVIPENDENS. — Nota obstinationem et impenitentiam Esau; secundo, perfidiam et perjurium ejusdem: ideo enim parvipendit se jus hoc vendidisse, quia non habebat in animo sum contractum, hic juramento firmatum, servare. Unde de facto sine ullo scrupulo, jus hoc sibi reipsa vindicare voluit, perinde ac si illud non alienasset, nec cessisset Jacobo.

Tropologie, magis profani et viles quam Esau, sunt peccatores, qui pro vili esca, aut honoris vanitatisque illecebra Deum offendunt. Itaque diabolo, non tantum animam, sed et Dei gratiam jusque ad hæreditatem cælestem dividendum: hoc enim est jus primogenituræ Christi et Christianorum, quod Christus unigenitus eis sua morte et sanguine comparavit, itque in baptismo renascentibus, sibi eos inserendo, consignavit. Recte ergo ait Sapiens Proverb. vi; 26: « Pretium scorti vix est unius panis, mulier autem viri pretiosam animam capit. » Rursum, Antonius in Melissa, parte I, serm. 16: « Dæmon, inquit, ait: da mihi presentia, Deo futura; mihi juvenentem, Deo senectam; mihi voluptates, illi corpus inutile. O quantum tibi periculum, quanti casus inexpectati imminenti! »

Quocirca S. Chrysostomus, homil. 50: « Hæc,

vers. 32.

vers. 34.

Peccatores cum Esau vendunt vili esca jus ad cælestem gloriam.

inquit, audientes discamus nunquam negligere dona a Deo nobis data, neque perdere magna propter parva et villa. Quare enim, die mihi, proposito regno caelorum, bonisque illis ineffabilibus, ita in divitiarum cupiditatem insanimus,

et momentanea et quae sepe non usque ad vesperam permanent, perpetuis semperque duraturis preferimus? Et quid haec amentia ditorum esse possit? Quando et illis privamur ob nimium in ista amore, et nunquam his pure frui possumus.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Isaac hic non novo instituitur haeres promissionum fidei, puta Chananaeae, tentationum quoque ac prophetiarum Abraham. Primo ergo Deus apparet, et benedicit Isaaco, eumque dilatat; unde secundo, vers. 14, invidens ei Geraritis, puteosque ejus obstruit. Tertio, vers. 24, rursus in Bersabee Deus Isaaco promissionis patri factas iterat, ubique Isaac factus inquit cum Geraritis. Quarto, vers. 34, Esau uxores Hethaeas ducit.

1. Orta autem fame super terram, post eam sterilitatem quae acciderat in diebus Abraham, abiit Isaac ad Abimelech regem Palaestinarum in Gerara. 2. Apparuitque ei Dominus, et ait: Ne descendas in Aegyptum, sed quiesce in terra, quam dixerio tibi. 3. Et peregrinare in ea, eroque tecum, et benedicam tibi: tibi enim et semini tuo dabo universas regiones has, et benedicam tibi: tibi enim et semini tuo dabo universas regiones has, et benedicam tibi in semine tuo omnes gentes terrae, 5. eo quod obediit Abraham voci meae, et custodierit praecepta et mandata mea, et caeremonias legesque servaverit. 6. Mansit itaque Isaac in Geraris. 7. Qui cum interrogaretur a viris loci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est; timuerat enim confiteri quod sibi esset sociata conjugio, reputans ne forte interficerent eum propter illius pulchritudinem. 8. Cumque pertransissent dies plurimi, et ibidem moraretur, prospiciens Abimelech rex Palaestinarum per fenestram, vidit eum jocantem cum Rebecca uxore sua. 9. Et accersito eo, ait: Perspicuum est quod uxor tua sit: cur mentitus es eam sororem tuam esse? Respondit: Timui ne morerer propter eam. 10. Dixitque Abimelech: Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, et induxeras super nos grande peccatum. Praecepitque omni populo, dicens: 11. Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur. 12. Seviti autem Isaac in terra illa, et invenit in ipso anno centuplum, benedixitque ei Dominus. 13. Et locupletatus est homo, et ibat proficiens atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est: 14. habuit quoque possessiones ovium et armentorum, et familiae plurimum. Ob hoc invidentes ei Palaestini, 15. omnes puteos, quos foderant servi patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo: 16. in tantum, ut ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede a nobis, quoniam potentior nobis factus es valde. 17. Et ille discedens, ut Veniret ad torrentem Gerarae, habitaretque ibi, 18. rursus fodit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham, et quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philistiim: appellavitque eos eisdem nominibus quibus ante pater vocaverat. 19. Foderuntque in Torrente, et repperunt aquam vivam. 20. Sed et ibi jurgium fuit pastorum Gerarae adversus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua: quam ob rem nomen putei, ex eo quod acciderat, vocavit Calumniam. 21. Foderunt autem et alium: et pro illo quoque rixati sunt, appellavitque eum, Inimicitias. 22. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt: itaque vocavit nomen ejus Latitudo, dicens: Nunc dilatavit nos Dominus, et fecit crescere super terram. 23. Ascendit autem ex illo loco in Bersabee, 24. ibi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego

tecum sum: benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham. 25. Itaque aedificavit tibi altare: et invocato nomine Domini, extendit tabernaculum, praecipitque servis suis ut foderent puteum. 26. Ad quem locum cum venissent de Geraris, Abimelech, et Ochozath amicus Illius, et Phicol dux militum, 27. locutus est eis Isaac: Quid venistis ad me, hominem quem odistis, et expulistis a vobis? 28. Qui responderunt: Vidimus tecum esse Dominum, et idecirco nos diximus: Sit juramentum inter nos, et ineamus foedus, 29. ut non facias nobis quidquam mali, sicut et nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus quod te laederet; sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini. 30. Fecit ergo eis convivium, et post cibum et potum, 31. surgentes mane, juraverunt sibi mutuo, dimisitque eos Isaac pacifice in locum suum. 32. Ecce autem venerunt in ipso die servi Isaac annuntiantes ei de puteo quem foderant, atque dicentes: Invenimus aquam. 33. Unde appellavit eum Abundantiam: et nomen urbi impositum est Bersabee, usque in praesentem diem. 34. Esau vero quadragenarius duxit uxores, Judith filiam Beeri Hethaei, et Basemath filiam Elon ejusdem loci: 35. quae ambae offenserant animum Isaac et Rebecca.

- Vers. 1.** 1. ABIMELECH, — non ille tempore Abraham, de quo cap. xxi, ut voluit S. Augustinus, Josephus et S. Chrysostomus; sed alius, forte filius ejus; ille enim centum annis fuit ante hunc: regnavit enim antequam nasceretur Isaac, qui jam erat fere centum annorum, ut colligitur ex vers. 34: ita Abulensis, Pererius et alii. Videtur ergo Abimelech fuisse nomen commune regum Palaestinae, uti Pharaos, et postea Ptolemeus, commune fuit nomen regum Aegypti, et Caesar Romanorum Imperatorum. Ita Procopius, Diodorus et Hieronymus, lib. IX in Ezech. Unde et teste Procopio et Diodoro, Abimelech hebraice significat patrem regem, quasi dicas, Pater patrie. Rex enim suis subditis debet esse pater, unde et Romani suos Imperatores vocabant patres patrie.
- Vers. 5.** 5. VOCI MEAE, — praepcepto meo de immolando filio. Stimulat Deus Isaacum, mentione obedientiae patris, ut videns eam ita in se remunerari, eandem imitari, imo superare contendat, itaque ampliore mercedem a Deo consequatur. Ita S. Chrysostomus.
- CEREMONIAS,** — tum propriam circumcisionis, tum alias omnibus communes, quas Deus in lege naturae instituit, quibusque coli voluit. Habuit enim lex naturae, uti et Mosis et Christi suos ritus, sua sacra et sacramenta.
- Vers. 7.** 7. SOROR (cognata) MEA EST. — Vide dicta cap. xx, vers. 12.
- Vers. 8.** 8. VIDIT EUM JOCANTEM CUM REBECCA. — Judaei impuri jocum hunc intelligunt copulam conjugalem. Sed apage hos cynicos! quis credat Isaac publicae et spectante rege, tam inverecundum, lubricum et cynicum fuisse? Dico ergo, pro jocante hebraice est מְצַחֵק *metzachek*, id est, ridentem, vel rudentem cum Rebecca, eo modo quo maritus castus et gravis subinde cum uxore honeste jocari, ridere et ludere solet: quod cum alia facere non auderet, quia non decrevit.
- Vers. 10.** 10. INDUXERAS SUPER NOS GRANDE PECCATUM, —

occasione dedisses grandis peccati. Pro peccatum hebraice est עָוֹן *avon*, quod significat, primo, peccatum ex ignorantia admissum: unde Septuaginta vertunt ἀγνοια, ignorantiam; secundo, penam et desolationem ob tale peccatum inflictam: utroque modo hic capi potest.

11. MORTE MORIETUR. — Nota hic antiquam et primam in adulteros legem et penam mortis; quae non videtur hic primo ferri, sed prius in genere lata esse, hic vero tantum applicari et intentari violatoribus Rebecca. Eadem mortis poena Deus postea, per legem Mosis, adulteros multavit. Est enim adulterium grave scelus, quod Deus vindicat non tantum principes, sed et subditos puniendo. Ita ob Parisi cum Helena adulterium Troja et regnum Trojanum interiit. Ita ob Tarquinii adulterium cum Lucretia, reges a Romanis in aeternum ejecti sunt. Ita David peccans cum Bethsabee gravissime punitus est, ut patet II Regum xii, 10: qua de re plura cap. xxxviii, vers. 24.

12. SEVIT, — in agro non proprio, sed a Geraritis conducto: nec enim Abraham, nec Isaac, nec Jacob possederunt agros aut domos in Chanana, sed continuo in ea peregrinati sunt. Videmus hic Isaac et Sanctos non otiosi, esto seirent se adeo benedicendos, Deumque id promississe; sed eo fortius laborant, ne tentent Deum. Sic Isaac seminat, et sementi benedicit Deus.

INVENTI (non ceteri, sed ipse) IN IPso ANNO (sterilitatis) CENTUPLUM. — Unde patet hanc tantam messem, non per rationem, nec per agrum fertilitatem, sed per miraculum, Dei beneficio, obligasse Isaac; ut videlicet ex uno modio a se seminato, meteret centum modios. Sic Plinius, lib. XVIII, cap. xi, fertilissimum triticum vocat «centigranum.» Hebraice ad verbum, et invenit centum modios, Ita Pagninus, Vatablus et alii. עֶשְׂרִים *sheorim* enim per *setin* significat modios; Septuaginta et Arabici legentes עֶשְׂרִים *sheorim*

Vers. 11. Prima et prisca ex moribus in adulte-

Vers. 12.

per sin vertunt, invenit centuplicatum hordeum. Tertio, alii vertunt, invenit centum aestimaciones, id est, centies tantum quantum aestimaverat; radix enim שׁוֹר acor significat cogitare, aestimare. Unde Chaldaeus vertit, invenit centuplicum quam aestimaverat.

Tropologice, uberrima terra est paupertas, in qua si seras, centuplum recipies; hoc est enim quod ait Christus, Matth. xix, 29: « Omnis qui reliquerit domum vel fratres, etc., aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit. » Huc alludens S. Hieronymus, epist. 28 ad Pamphacium, sic ait: « Centuplico fenore Christi promissa redduntur: in tali Isaac quondam agri severat. » Merito ergo canit B. Nazianzenus in Carm.:

Felix qui Christum fortunis omnibus emit.

Et S. Augustinus, serm. ult. De Diversis: « Quid est gloriosius homini, quam sua vendere, et Christum emere? »

BENEDIKITQUE EI, — id est, benedixerat enim ei Deus, scilicet eum locupletando. Ita Vatablus. Vaa enim Hebraeorum copula, saepe est causalis; et praeteritum perfectum Hebraei saepe sumunt pro plusquam perfecto, q. d. Non caelum, non terra; non agri, haec bona dabant Isaaco, sed benedictio Domini, qua sola divites facit.

Adde tamen Deum Isaaco benedixisse, quia strenue laborabat colebatque agrum: agricola-rum enim labori se inserit et benedicit Deus. Cum apud Romanos prisci dictatores et senatores agrum colebant quinque jugerum, abunde sufficiebat proventus toti familiae alendae; postquam famulis usi, per eos agros coluerunt, maxima latifundia non suffecerant: illi sponte sua faciebant et diligenter, hi frigide et pene coacti; unde terra indignata non reddebat ita laborantibus gratiam. Illustre est quod de C. Furio Cresino scribunt, qui cum ex parvo agello multo largiores fructus perciperet, quam ex amplissimis vicinatis, in invidia magna erat, eum fruges alienae pelliceret veneficis. Quare a Sp. Albino Curule die dicta, metuens damnationem, cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, et adduxit filiam validam, graves ligones, vomeres ponderosos, boves saturos; postea dixit: « Veneficia mea, Quiritis, haec sunt, nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubraciones, vigilias et sudores. » Ergo omnium sententia absolutus est. Ita est sane: fructus agri non impensa, sed cultura constat, et ideo fertilissimum in agro oculum domini ac pedem esse dixerunt; oculus enim domini impinguit equum, pes domini impinguit agrum.

Moraliter nota, Isaac, quia Deo jubente mansit in Geraris, hinc ibi a Deo locupletatus est: ita ubiqueque quis manserit Dei voluntate et jussu, ibi a Deo benedicetur et prosperabitur. Notent

hoc Religiosi, nec stationes sibi assignatas mutare velint.

Moraliter S. Chrysostomus, homil. 32: « Dicit, inquit, rex peregrino: Abi a nobis, quia potentior factus es nobis. Et vere potentior erat, supernum presidium habens in omnibus, dexteramque Dei munitus. Quo igitur abigis justum? ignoras quod quocumque eum ire coegeris, semper erit in his que Domini sui sunt? Non docuit te rerum experientia, quod tui manus est que illustrem facit et conservat justum? Quare igitur abigendo justum erga Dominum ingratitude declaras? Et neque magna viri mansuetudo tuam domare potuit invidiam, sed victus invidiam opere complens, et iterum migrare eum cogis, qui in nullo te laesit. Nescis quod licet in ipsissima solitudine eum fugaris, habebit tamen potentem Dominum, qui se juvare, et multo clariorem faciem novit? Nihil enim fortius, quam frui superno prasidio, sicut nihil infirmius quam eo destitui. »

15. PUTEOS OBSTRUERUNT. — Ita allegorice heretici Catholicis invidentes, puteos catholice doctrinae, puta S. Scripturam et traditiones, ipsaque Sacramenta et sacra sua haeresibus et sordibus obstruunt, ait Origenes.

16. RECEDE A NOBIS. — Vide hic quam non sit confidentium in favore regum aut populi, quamque invidia sit timida et suspicax: per illum enim expellitur hic Isaac. Deus tamen aliis de causis eum peregrinari voluit: primo, ut probaretur ejus fides et virtus; secundo, ut etiam in aliis locis Deus ipsius pietate et sancta conversatione glorificaretur; tertio, ut doceret Sanctos nulli loco, imo nullis terrenis rebus affixos esse debere, sed semper paratos omnia propter Deum relinquere, si casus id exigat (1).

18. FODIT ALIOS PUTEOS. — « Fodit, » id est, eruderavit et expurgavit. Erant enim jam ante effossi ab Abraham, sed ab invidis Geraritis injecta humo opplati. Maluit Isaac veteres patris puteos eruderare, quam novos fodere, primo, quia certus erat illis esse venam aquae; secundo, ad minuendam invidiam Geraritarum, cum tantum repeteret et renovaret puteos, quos illi patri suo jam pridem concesserant; tertio, ut ita gratam patris memoriam, labores et opera recoleret ac veneraretur; unde et priora nomina, a patre puteis imposita, Isaac revocavit et renovavit. Ita Delrio.

Tropologice, quomodo daemon puteum animae per tentationum cogitationes obducat, et quomodo is exhauriendus et eruderandus sit, vide apud S. Gregorium, lib. XXI Moral., cap. xxii.

19. IN TORRENTE. — Torrens per metonymiam vocatur ipse alveus siccus, qui in hieme aqua pluvia impletur et exundat, fitque torrens, sed

(1) Vers. 17. Ad torrentem Gerara. וְיָרֵךְ et torrentem significat, et convalem, seu locum per quem torrens manare solitus est, sive fluat, sive fluere desierit.

Vers. 15. Puteos Scriptura obstruunt heretici.

Vers. 16.

Vers. 18.

Vers. 19.

in estate siccitate exarescit: in eo ergo fodit Isaac puteum, invenitque aquam vivam, id est, satienterem, fontanam et perennem; in alveis enim et vallibus, locisque demissis facilius et citius invenitur aqua viva et fontana, quam in montibus et locis excelis; videmus enim in vallibus ad tertium, vel quartum pedem fodiendo, exsilire aquam, fierique puteos, qui in montibus ad centum, imo ducentos pedes (ita enim profundi sunt) evodiri debent.

20. NOSTRA EST, — quia eam effodistis in agro et fundo nostro. Sed hoc injuste objectant, quia illorum voluntate, scientia, conniventia et consensu Isaae foderat hunc puteum: ideo vocavit hunc puteum « Calumniam, » quia in fossione hujus putei, calumniam hanc irrogarunt ei Geraritis. Pro calumniam hebraice est עָשָׂה עֵשֶׂה, quod per schin significat calumniam; item oppressio-nem, fraudem et injustitiam, ut vertunt Septuaginta. Per sin vero significat contentionem, jurgium, ut vertit Vatablus et Chaldaeus. Vide hic mansuetudinem Isaaci calumniam patientis, dissimulantis, abentis, suisque aemulis benigne et placide respondentis. Vide et quomodo Deus Isaaco suisque amicis dulcia amaris permisceat, et infundat amarum, dulce amarum. « Nihil, inquit S. Chrysostomus, homil. 32, hic contendit justus, neque obliuiscitur, sed etiam pastoribus cedit. Haec enim vere mansuetudo est, non quando quis offensus a potentioribus mansuetus fert, sed quando quis ab his etiam qui inferiores putantur, offensus cedit. »

22. LATITUDO. — Hebraice רֵחֹבוֹת rechobot, id est latitudines, q. d. Hic puteus latam, liberam et immunitam a Geraritarum invidia, abundantemque nobis nostrisque pecoribus dabit adaequationem, ideoque vocetur « Latitudo. » S. Chrysostomus legit latifundium. « Propter hoc, inquit, latifundium voco, quia dilatavit Dominus et auxit nos super terram. Vidisti piam mentem, quomodo non facta mentione tam atrocium difficultatum que obsisterunt, bonorum tantum munit, et pro illis gratiam Deo offert. Nihil enim tam gratum Deo, ut anima grata et gratias agens. Nam cum innumeris beneficiis quotidie omnes nos prosequatur, nihil tamen aliud a nobis exigit, quam gratiarum actionem, ut illa ad ampliora danda provocetur, » uti hic provocatus est ad ostendendum se Isaaco, eique benedicendum. Unde subdit: « Noli timere, quia ego tecum sum; ideo et irvictus eris, et instantibus potentior, et invadentibus fortior, et tantam tui curam habeo, ut invidiosus illis sis futurus. » Hinc et praemisit: « Ego sum Deus Abraham patris tui, ostendens quomodo sibi vindicaverit et proprium fecerit patriarcham, ita ut dignatus sit se vocare Deum Abraham. Et Dominus orbis ac conditor, unius hominis Deum se dicens, non concludit et abbreviat suum dominium, sed magnam in illum sua

illa, inquit, eum mihi feci proprium, ut apud me tantum computetur, quanti alii omnes. Igitur propter patrem tuum multiplicabo semen tuum. » Haec S. Chrysostomus.

24. EGO SUM DEUS ABRAHAM PATRIS TUI, — q. d. Omnes quidem creature meae sunt, sed tamen unus Abraham apud me plus valet, quam omnes alii: vide ergo, o Isaac, ut patrem tuum imitari sis.

Disce hic quam bonum sit esse amicum Dei; apud Deum; tertio, Deum proliis benedicere ob sanctos parentes; quarto, quid honoris debeamus Sanctis, quos Deus sic honorat.

25. EXTENDIT TABERNACULUM, — ut ibi figeret sedem et domicilium.

UT FODERENT, — ut refoderent et eruderarent puteum, olim ibidem a patre Abraham effossum, puta puteum Bersabee, uti sequitur. Nota hic constantiam et magnanimitatem Isaaci, qui fortiter fert invidiorum insultus, eisque cedit, sed ita ut senior non efficiatur, quin alibi se suaque strenue promoveat.

26. OCHOZAT AMICUS ILLIUS. — Chaldaeus et Vatablus Hebraeum Ochozat accipiunt quasi appellativum; unde vertunt, et catus amicum ejus. Verum melius Septuaginta et Noster accipiunt Ochozat quasi nomen proprium.

AMICOS. — Septuaginta, paranympus regis Abimelech: illi enim maximi sunt amici alienigenae, qui in nuptiis ejus sunt pronubi; hi enim ipsi sponso sunt proximi, cumque ad thalamum nuptialem deducunt. Unde S. Joannes Baptista, Joan. iii, 29, vocatur amicus sponsi, quia erat Christi paranympus.

Hic paranympus, regisque amicus intimus, apud Persas erat secundus a rege, vocabaturque Surenas, cujus erat coronare regem. Praerat hic cohorti regiae, quae ex selectissimis, fidelissimis regique amicissimis, puta nobilibus et dynastis qui cum rege nutriti et educati fuerant, constabat. Unde erat quasi dux et primus inter aulicos nobiles et regis amicos. Talis fuit hic Ochozat apud regem Abimelech.

ET PHICOL DUX MILITUM. — Alius hic est Phicol ab eo, qui fuit tempore Abraham, cap. xxi, vers. 22; hic enim illo fuit posterior centum annis. Sicut ergo alius fuit Abimelech hic, qui cum Isaaco, ab illo qui cum Abraham foedus iniit: ita et alius fuit Phicol. Videtur ergo quod, sicut Abimelech commune erat nomen regum Geraris, ita Phicol commune fuerit nomen ducum, non cohortis regiae (hujus enim dux erat Ochozat), sed militiae publicae, uti jam commune eorum nomen est, ut vocentur Magistri, vel Generales exercitus. « Phicol » hebraice significat omnis facies, vel potius omne os, quasi omnium militum facies, animi, ora et oculi, in hunc militiam ducent essent conversi; quodque sicut facies totum corpus, ita ipse totum exercitum praere et ducere

Vers. 24.

Moraliter.

Vers. 25.

Vers. 26.

Quid re-gis paranympus?

Vers. 22. Gerisus vocatur puteum latitudinis?

Symbolice, Eucherius, lib. II, cap. 11, per hos tres amicos Abimelech, accipit Philosophos triplices, scilicet Logicos, Ethicos, Physicos: item tres Magos, qui duce stella ad Isaac, id est Christum, venerunt.

Vers. 29. NEC FECIMUS QUOD TE LEDERET. — Falsum dicunt: nam ipsi conviventibus, pastores puteos Isaac ademerunt. Ita violenti et tyranni predicant suam iustitiam: justi vero, cum Isaac acceptam injuriam dissimulant, et maleficia beneficiis obrunt, irasci nesciunt, quia pacifici sunt et paci student. Quocirca merito S. Gregorius, homil. 13 in *Ezech.*, Isaacum speculum pacis et simplicitatis fatuit, dum ait: « Morum simplicitas placet? Isaac ad mentem veniat, quem in omnipotentis Dei oculis, vita sua tranquillitas ornavit. Ita David Saullem se persequentem fuga declinavit; et eum posset ledere, noluit: itaque beneficio David victa est Saulis invidia. Ita Salomon pacificus fuit, ideoque templum Domino edificare meruit. »

S. Ivo, Causidicorum patronus, eum multis miraculis, tum pietatis operibus clarus, litigantem conciliare studebat, cumque quemdam gravi odio a matre dissidentem, in gratiam et pacem reducere nequisset, Misse sacrificium pro eo beo obtulit: exinde nemine jam sollicitante, solo divino instinctu ita animis respicerunt, ut et hic filium se agnosceret, et illa matrem.

Paphnutio Abbati et eremita revelatum est, quemdam Heraclee sibi vita meritis esse parem, et querens, invenit eum quidem et uxorem et filios habere, sed post secundam susceptam prolem, castitatem eum ipsa servare, justitiam et pietati studere, ac praesertim committi, ut, si quos inter se odio distractos cognovisset, reconciliaret; pacifici ergo Religiosis aequantur: testis est Paladius, cap. LXIV.

Hinc Agathon Abbas gloriari solebat se nunquam cepisse somnum, nisi prius et suam adversus alios, et aliorum contra se indignationem placando sopiret, dicitans illud: « Inquire pacem et persequere eam; » et: « Irascendi Deo atque hominibus odio sunt. » In *Vitis Patrum*.

Joannes Abbas, visens Pestum Anachoretam, rogavit eum quid per 40 annos in eremo proficisset? respondit ille: « Quod sol omnia collustrans nunquam me manducantem vidit, nec iratum. » *Ibidem*.

Prefectus monasterii Scythi rogatus quid esset illud Evangelii: « Qui irascitur fratri suo sine causa, » solum justam causam definivit, separationem a Deo; ceteris quolibet magnis injuriis acceptis, qui irascitur, eum sine causa irasci. *Ibidem*.

Edgardo rege Angliae S. Dunstanus Cantuarie Archiepiscopus a Deo audivit, pacem Angliae futuram, quamvis ille viveret. Igitur annos sedecim quibus regnavit, omnia in summa pace fuerunt. Perpetuo enim federe sibi vicinos reges devinxerunt,

piratas mari, praedones terra submoverat; quin et feras; nam a Guidualo Gualdensium rege tributum exegit, annis singulis lupos triginta, id servatum, donec illud bestiarum genus assidua venatione defecit. Tantus ergo pacifici status amor, ipsum ad pacem eternam provexit, atque ad caelestem gloriam inter Sanctos sublimavit. Ita habet Vita S. Dunstani.

AUCTUM BENEDICTIONE DOMINI. — quia te vidimus benedictum a Domino. Unde Vatablus vertit, *nam tu es benedictus Domini*. Dant enim causam, cur Isaacum in pace dimiserint: quia videlicet videbant eum a Deo protegi et benedici, ac proinde eum tangere non audebant.

32. QUEM FODERANT. — Hinc et vers. 23 patet quod Isaac, mox ut venit Bersabee, jussit refodi et eruderi puteum dictum Bersabee, quem olim, cap. XXI, vers. 30, effoderat Abraham; sed Gerarites ex invidia eum humo oppleverant. Ita Cajetanus et Abulensis.

INVENIENS AQUAM. — Ita et Hebraea. Mendosi ergo hic, uti et alibi, sunt Septuaginta qui habent contrarie, *non invenimus aquam*.

33. UNDE APPELLAVIT EUM ABUNDANTIAM. — Pro *abundantiam* hebraice est *בבא*, quod pro varietate punctorum tripliciter legi et explicari potest. *Primo*, legi potest *sheba*, per *schin*, et tunc significat septem, q. d. hic est septimus puteus quem effodi. Ita Vatablus. Rursus, hic est puteus quem agnorum, quibus eum emit Abraham, cap. XXI, vers. 30 et 31. Denique hic puteus septem, id est, multas et copiosas dabit aquas. Et ita legisse et intellexisse videri potest noster Interpres, dum vertit, *abundantiam*.

Secundo, legi potest *seeba*, id est, juramentum, quia ad hunc puteum juraverunt fedusque inierunt Abraham et Isaac cum Abimelecho. Ita Septuaginta.

Tertio, legi potest *seba* per *sin*: ita legit Noster; tuncque significat *saturitatem*, q. d. Ex hoc puteo saturabimur, hic puteus pacificam, copiosam et abundantem nobis et pecoribus nostris dabit adaequationem. Hic sensus plane est ad mentem Isaaci, ut patet ex vers. 22 et aliis.

Mystice, ait Hugo Cardinalis: « Tres hic putei sunt tres status Ecclesiae, incipientium, proficientium et perfectorum. Primum fodit, qui vomere contritionis duritiam cordis sui erudat. Hoc fit in exitu de Aegypto, et ideo talis adhuc in se retinet multas reliquias Aegypti, propter quas diabolus multas calumnias movet; unde et puteus iste Calumniae nuncupatur: opera enim neophytorum non sunt usquequaque pura. Secundum puteum fodit, qui manu bonae operationis a se offit omni torporem expellit. *Eccle. IX*: Quodcumque potest facere manus tua, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos, quo tu properas, et S. Bernardus: Non est virtus, nisi crescat animus in ipsa difficultate. Tertium fodit, qui a se

temporalia abiecit pro contemptum propter Christum. *Philip. cap. III*: Omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercorea, ut Christum lucrificarem. In primo puteo est aqua contritionis; in secundo est aqua compunctionis; in tertio est aqua devotionis, in quo contentio nulla est, nulla difficultas, sed serenitas conscientiae; unde vocatur Latitudo. In prima fossione diabolus expellitur et vincitur; in secunda, caro subjicitur et deicitur; in tertia mundus, et ita omne bellum sopitum est, et jam est pax in carne, pax in mente, pax in mundo. » In omnibus ergo operibus tuis perfectus esto; ora, stude, patere, certa, labora aeternitati; despice breve hoc tempus, et temporales brevesque voluptates, opes, honores; suspice aeterna.

ET NOMEN (puteo, deinde vicinae) URBI IMPOSITUM EST BERSABEE. — *בבא* *beer* significat puteum; *seabee*, sive *seeba*, vel *seebua*, per *schin*, significat juramentum, vel septem, uti jam dixi: Bersabee ergo idem est, quod puteus juramenti, vel puteus septem agnorum, quas pro eo dedit Abraham: inde enim hic puteus ante centum annos, ab Abraham vocatus est Bersabee. Verum Isaac leniter *schin* in *sin* inflectens, hebraice pro *Bersabee*, dixit *Bersabee*, itaque hunc puteum vocavit, ac consequenter nomen a patre impositum iteravit et renovavit; sed per exiguum unius litterae flexum alio sensu, quam pater. *Bersabee* enim per *sin*, significat puteum saturitatis, quia eo saturata est familia Isaaci, uti jam dixi.

Aliter haec explicat Lipomanus: putat enim ipse, eodem prorsus sono et sensu, hunc puteum ab Isaaco vocatum esse Bersabee, quo a patre Abrahamo Bersabee vocatus fuerat, ut scilicet Bersabee sit idem, quod puteus juramenti: censet enim Lipomanus, Moisen hic respicere ad versum 31, q. d. Eodem die quo Isaac juramentum et fedus inivit cum Abimelech, venit ad eum nuntius de puteo hoc patris refosso; hinc aequae ut pater, vocavit eum Bersabee, id est puteum juramenti: quia aequae ac pater, ad eundem puteum juravit fedus Abimelecho.

Verum prior sensus genuinus est, et ex mente Isaaci, eumque exposcit versio nostra, qua *sabee* non juramentum, sed saturitatem et abundantiam interpretatur.

Allegorice, Bersabee est Ecclesia militans, in qua est abundantia gratiarum.

Anagogice, Bersabee est Ecclesia in coelis triumphantis, in qua est saturitas gloriae omnique boni; de qua canit Psaltes: « Satiabor cum apparuerit gloria tua; » et: « Inebriabitur ab ubertate do-

mus tuae, et torrente voluptatis tuae potabis eos, quoniam apud te est fons vitae. » Hunc fontem et puteum magno labore effodere oportet, simulque resistendum est Philistinis, fossionem hujus putei impediuntibus, puta haereticis alisque impiis; hi enim litigant ac puteis, id est Sacramentis et S. Scriptura quos invident et adimere volunt Catholicis piisque *viris*: ita Rupertus.

34. ESAU VERO QUADRAGENARIUS DUXIT UXORES. — *Vers. 23* Contigit hoc anno Isaaci centesimo, natus est enim Esau anno Isaac sexagesimo. Addit Josephus has uxores fuisse filias Dynastarum Hethaeorum (1).

35. AMBE OFFENDERANT ANIMUM ISAAC, — suis malis moribus et contumacia, et quia manebant idololatras. Ita Targum Hierosolymitanum. Vide Isaac prius vexatum ab alienis, puta Geraritis, hic contristatum a suis, placide omnia pati et dissimulare.

Nota: Esau, invidis parentibus, duxit uxores alienigenas, ideoque paternam benedictionem privatus et fratri subiectus fuit, ut patebit capite sequenti. Discant hic juvenes, conjuges accipere ex consilio parentum, fideles et bene morales, uti fecit Isaac, Jacob, Tobias et alii.

(1) Esavi uxores et infra xxvii, 46, uti hic, ortu Hethaeorum dicuntur. Sed infra xxxvi, 2, 3, ubi tres Esavi uxores recensentur, nulla Judith mentione facta, Basemath, quae filia Elonis Hethaei fuisse dicitur, referat Ismaelis filia fuisse, contra Elonis Hethaei filia Illic Ada vocatur. Praeterea quum hoc loco utriusque Esavi uxores sint Hethaeae, altero unum tantum, Elon, talis dicitur, aliter, aliud quoque nomen gerens, Hevanus. Hinc Rationalistae, v. g. Veterus in suo Commentario ad h. l., Tuch, *commentar über die Genesis*, pag. 428, 429, etc. pro certo ponunt, haberi utroque loco duas gentilitates diversae fontibus haustas; sed absque idonea causa. Nam haec utriusque loci repugnantia facile tollitur, si *summanus* unam alteramve uxorem Esavi earumque patres binominos fuisse, quod haud raro observatur apud Orientales, praesertim inter feminas, ait Chardin, *Voyage en Perse*, quae nomina mutare solent, sive cum aliqui nubunt, sive ob aliam causam. Quo posito, tres Esavi mulieres erunt 1° Ada, Elonis filia, alio nomine Basemath vocata; 2° Basemath, Ismaelis filia, dicta Macheleth infra xxvii, 9; 3° Oolibama, dicta hic Judith, cujus pater Hethaeus, mater autem Hevae erat. Aliam movent difficultatem ex loco infra xxxvi, 24, 25, de qua recte de Schrank: « Sed observandum est, et Sebeones et Anas diversas esse personas, nempe Sebeon versus 2 est Hevanus, et Sebeon versus 24 est Horreus; qui constituto circa Anam et Anam nulla difficultas esse potest. Anaque versus 2 femina, Ana versus 24 vir erit, quum nomina propria sint indifferencia; praesertim quum hoc ipso cap. simillimum exem plum occurrit: versus enim secundo occurrit Oolibama Hevae uxor Esavi, versus 41 quidam Oolibama Idumaei dux (Emir) alioquin tribus Idumaeae. »

Triplicis etymos Bersabee.

Mystice tres putei.

Bersabee mystice est Ecclesia militans triumphantis.